

V polovině 11. století došlo v Byzanci k určitému dovršení dogmatiky a polemiky s římskou církví. V období mezi patriarchy Fótiem a MICHAÉLEM KERULLARIEM († 1058), bojovným politikem v oblasti sítní i církve, se zejména ustálil systém rozdílu mezi římskou a řeckou ortodoxní církví. Konflikt dvou bojovných osobností, jakými byli na byzantské straně Kerullarios a na římské straně kardinál Humbert, vyvolal roztržku, již současníci nepřikládali velký význam. Další nepřiznivý vývoj vztahů mezi Byzantinci a Latiny však způsobil, že odcizení se stalo trvalým. Polemiky z období schizmatu v roce 1054 jsou nepochybně zaujetím autorovým i bojovným vzrušením okamžiku. Kerullarios nebyl teolog a libovolně podkládal textu řeckých církevních otců smysl odpovídající soudobé protilatinské tendenci. V jeho řečech se odráží i pyšné vědomí kulturní převahy Byzantinců nad západním světem, které také odpovídalo smyšlené široké vrstev tehdejší Byzance. Kerullariovy argumenty se staly trvalou součástí děl zvaných zpravidla *Panoplia dogmatiké* (Dogmatická zbrojnice, tj. výzbroj proti herezím). Autorem takové Panoplie byl v 11. st. EUTHYMIOS ZIGABĚNOS.

Následovníkem Symeona Nového Teologa na poli byzantské mystiky byl NIKÉTAS STÉTHARTOS (1005–1090), který napsal oslavný život svého učitele, v němž dokazoval jeho svatost.

Nejcharakterističtějším rysem soudobého myšlenkového vývoje je však návrat k Platónovi a silný racionalismus, který má za následek, že po dlouhé době můžeme v Byzanci opět mluvit o filozofickém myšlení.

Kdybys, ó Kriste můj, chtěl z pekla zachránit
někoho z pohání, pak Platóna mi zvol
a k němu přidruž též slavného Plátarcha.
Vždytí tito muži dva svým celým učením
se blíží zákonům, jak jsi je hlásal ty.
Ač vědět nemohli, že ty jsi Bohem všech,
snad dobroti tvá zde sama posáčí,
by dala spásu jim, kteří jsou bez zásluh.

Tento epigram Ioanna Mauropoda je jakýmsi mottem pro celé období, které oživilo novoplatónské tendence. Nejvýraznějšími postavami tohoto

myšlenkového vývoje byli Michaél Psellos a Ioánnés Italos, s nimiž jsme se setkali při výkladu o soudobém školství. Zůstal-li přístup k antickým tradicím v Byzanci do této doby spíše formální, pak myslitelé tohoto období se poprvé snaží proniknout k jejich smyslu a vytvořit z nich systém planý pro současníky:

„Když jsem poznal, že filozofie dokonává, pokud jde o ty, kteří se jí zabývají, oživil jsem ji sám, poněvadž jsem se nesekal s dobrymi učiteli ani jsem nenašel sítě moudrosti nikde v Řecku nebo v cizí zemi, ačkoli jsem všude pátral. V Řecku jsem však slyšel mnoho o filozofii a bylo to řečeno prostými slovy a větami, takže to byly jakési pomezí sloupy a hranice... Když jsem se pak setkal s některými vykladači vědy, naučil jsem se od nich cestě k poznání. Jeden mě odkazoval na druhého... ten na Aristotela a Platóna... Potom jsem se pustil zase dále... a postoupil jsem k Porfyriím a Jamblichům, po nichž jsem došel k podivuhodnému Prokloví, u něhož jsem přistál jako v rozlehlém přístavu a vybral jsem z něho všechnu vědu a přesnost myšlení... Kdyby mě někdo chtěl chválit... za má dila..., at mě chváli za to, sebral-li jsem trochu vědění, že jsem nečerpal z tekoucího pramene, ale že jsem našel prameny ucpané, které jsem uvolnil a vyčistil a že jsem s velikou námahou dobyl vody ležící kdesi v hloubce.“

Tak charakterizuje začátky svého studia Psellos ve své *Chronografii* (Le-topis).

MICHAÉL (před vstupem do řádu Kónstantinos) PSELLLOS (1018–1097?) byl vysoce vzdělaným učencem, literátem i významným politickým činitelem své doby. Byl vrstevníkem osmi císařů a prvního vrcholu své politické kariéry dosáhl za Konstantina IX. Monomacha, kdy patřil mezi nejvlivnější osobnosti konstantinopolského dvora. Vrkavost a nejistota politického života jej přiměly, aby dvakrát během svého života hledal útočiště v klášteře:

„První podnět k tomu dal císař (Konstantin IX.), neboť uvedl v pohyb vládní kolo se všemi, kteří na něm byli a většímu z nich shodil a stihl (padl) Konstantinos Leichudés, přítvřezenc Psellov. Poněvadž jsme také my stáli na tom kole, nahnal nám hodně strachu, aby nezatřásl příliš loukou a neshodil také nás, kteří jsme se okrajně pevně nedrželi. Takový byl tedy podnět naší společné změny života, tato obava nás přivedla k lepšímu životu.“

Psellos se ve svém myšlení ještě nevracel ke klasickému vrcholnému období antiky, ačkoli jeho literární odkaz dobře znal. Pochopil však velmi dobře, jak platonismus obohatil myšlení raného křesťanství v dílech řeckých církevních otců 4. století:

„Ovšem že jsem si zamítoval Platóny, jak říkáš, a Chrysispy – jak také ne?... Některé jejich názory jsem však zavrhil hned, jiné jsem vhodné vybral, aby slou-